

INVENTOINTIRAPORTTI

PORNAINEN

Hevonselkä

Järvenpääntien ja Kirkkotien osayleiskaava-alueen inventointi

24.10.2011

DG2380:1

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

KATJA VUORISTO

Tiivistelmä

Hevonselän Järvenpääntien ja Kirkkotien alueelle on suunnitteilla osayleiskaava. Kaava-alueella oletettiin olleen viimeistään 1400-luvun loppupuolella kylänpaikka: Mahdollisen muinaisjäännöksen sijaintia ja säilyneisyyttä ei ollut tarkastettu maastossa, minkä vuoksi paikalla tehtiin arkeologinen inventointi. Kylässä on ollut jo vuonna 1543 kahdeksan taloa, mutta niiden sijainnista ei ollut varmaa tietoa, sillä kylästä ei ole säilynyt 1700-lukua vanhempia karttoja. 1700-luvun lopulla kylä on ollut hyvin tiivis ja se on keskittynyt Mustijoen varteen, joen molemmille puolille. Varsinainen kyläkeskus on ollut joen itäpuolella. Alue on edelleen asuttua. Inventoinnissa todettiin, että Hevonselän 1700-luvun kylätontti on sijainnut pääosin nykyisten asuintonttien kohdalla ja on todennäköistä, että kylänpaikka on sijainnut samalla paikalla keskiajalta lähtien. Kylätontti on luultavasti laajentunut vasta 1700-luvun puolella joen länsipuolelle, jossa peltojen itäosissa saattaa olla säilynyt vanhaa kylätonttia.

Sisältö

Tiivistelmä

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Karttaote inventoidusta alueesta	3
1. Johdanto	4
2. Inventoitu alue ja sen historiaa	5
3. Yhteenveto	5
4. Hevonselkä (611040071), kohdekuvaus.....	6
Hevonselän muinaisjäännösalueen raja- us peruskartalla	9
Lähteet.....	10
Kuvaluettelo	10

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen laji: Pornainen Hevonselkä, osayleiskaava-alueen inventointi
Tutkimuslaitos: Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut
Inventoija: FM Katja Vuoristo
Inventointiapulainen: Huk Tuija Väisänen
Kenttätyöaika: 24.10.2011
Peruskartta: 204312 Pornainen
Tutkimusten rahoittaja: Pornaisten kunta
Kustannukset: 1280 €
Alkuperäinen tutkimuskertomus: Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki
Kopiot: Pornaisten kunta, Itä-Uudenmaan maakuntamuseo (Porvoo)
Muinaisjäännöskohteet: Hevonselkä 611040071, keskikoordinaatit (ETRS89–TM35FIN) P: 6706603,
I: 410174, Z/m.mpy 35,00–40,00
Löydöt: KM39013:1–14, diar. 2.1.2012
Digitaalikuvat: DG2380
Aikaisemmat tutkimukset: Petro Pesonen 1991, tarkastus

Karttaote inventoidusta alueesta

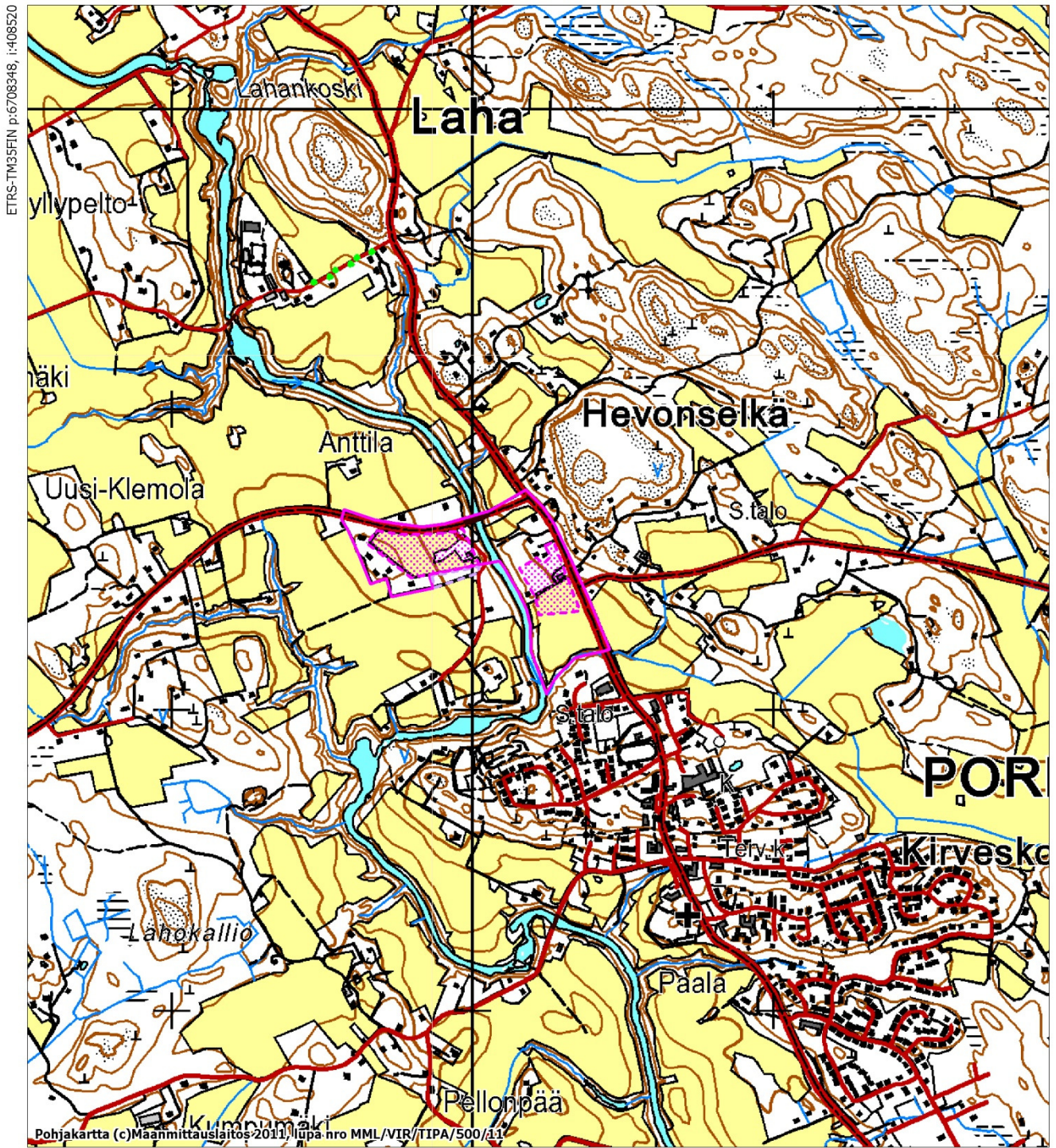
Mahdollinen rakentamisen alue

Alustava aluerajaus

Mahdollinen rakentamisen alue
(rajaus vielä epäselvä)

Maastotarkastuksessa inventoitiin koko osayleiskaava-alueen alustavan rajauksen sisäpuolelle jäävä alue. Eteläisimmällä peltoalueella pystyttiin tekemään vain pintapuolista tarkastusta, sillä pelto oli vielä kyntämättä.

1. Johdanto

Hevonselän Järvenpääntien ja Kirkkotien alueelle on suunnitella osayleiskaava. Hevonselän historialliseen aikaan ajoittuva kylänpaikka näytti vanhan karttamateriaalin perusteella sijainneen suunnitellulla kaava-alueella, minkä vuoksi paikalla tehtiin arkeologinen inventointi. Paikalla oli käyty vuonna 1991 tarkastamassa Anttilan tilan isännän pellolta löytämät esinelöydöt (Petro Pesonen), mutta alueella ei ollut tehty varsinaista maastotarkastusta kiinteiden muinaisjäännösten selvittämiseksi. Vuoden 1991 tarkastuksessa kohde oli todettu historiallisen ajan irtolöytöpaikaksi pellolta löytyneiden liitupiippujen perusteella.

Maastotarkastukseen varattiin kaksi päivää ja tutkimusten kustannuksista vastasi muinaismuistolain 15 § mukaan hankkeen toteuttaja eli Pornaisten kunta. Tutkimusten kokonaiskustannukset olivat noin 1280 €. Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut toteutti tutkimukset ja inventoinnin tekivät tutkija Katja Vuoristo (FM) sekä inventointiapulainen Tuija Väisänen (Huk). Kenttätyöt tehtiin 24.10.2011 ja inventointiin liittyvät jälkityöt valmistuivat tammikuussa 2012. Inventointisää oli poutainen ja havainnointiolosuhteet olivat melko hyvät.

Karttaote Kuninkaan kartastosta, Hevonselkä (kuvan keskellä) muodostaa tiiviin kylän Mustijoen varrelle.¹

Suunnitellulla osayleiskaava-alueella todettiin historialliseen aikaan ajoittuva kiinteä muinaisjäännös, Hevonselän kylätontti, joka on sijainnut Mustijoan molemmin puolin. Varsinainen asutuskeskittymä on ollut joen itäpuolella, paikalla, joka on edelleenkin asuttua. Muinaisjäännös ulottuu eteläosastaan hieman mahdolliselle rakentamiselle varatulle alueelle. Kylätontti on todennäköisesti sijainnut samalla paikalla perustamisestaan lähtien eli viimeistään 1400-luvun puolivälin tienoilta saakka.

Inventoinnissa osayleiskaava-alueella tehtiin alueen pohjoisosan pellolla ns. pintapöimintää ja sen lisäksi tehtiin koekuoppia nykyisen kylätontin itä- ja eteläpuolilla sijaitsevalle nuoria koivuja kasvavalle vanhalle peltoalueelle. Todettu muinaisjäännösalue valokuvattiin ja sen sijaintitiedot mitattiin ylös Garmin GPSmap 60CSx-laitteella. Kohteen sijaintitiedot on ilmoitettu alle 5 metrin tarkkuudella. Mitatut koordinaatit ovat EUREF FIN-järjestelmässä ja myös raportissa ilmoitetut koordinaatit ovat samassa koordinaattijärjestelmässä. Muinaisjäännöksen kohdetiedot on viety Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin. Inventoinnin yhteydessä talteen otetut löydöt on luetteloitu kansallismuseon kokoelmiin päänumerolla KM39013 ja kohteesta otetut digitaalikuvat on luetteloitu Webmuskettiin numerolla DG2380.

Helsingissä 18.1.2012

Katja Vuoristo, FM

¹ Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805, 88.

2. Inventoitu alue ja sen historiaa

Suunniteltu osayleiskaava-alue sijaitsee Järvenpääntien ja Kirkkotien risteyksen lounaispuolella Mustijoen molemmin puolin. Järvenpääntie on kulkenut aikaisemmin hieman etelämpänä ja sen pohja erottuu vielä joen itäpuolella syvänä joelle jatkuvana tampattuna uomana, mutta sillasta ei paikalla ole säilynyt enää merkkejä. Joen molemmilla puolilla on melko jyrkästi laskevat jokitörmät. Mustijoen itäpuolella on alueen pohjoisosassa kapeahko peltoalue, jonka eteläpuolella sijaitsee muutamia asuintaloja ja vanhaa peltoaluetta, johon on istutettu koivuja ja mäntyjä. Kirkkotien varressa on koivikon reunassa liiketila ja sen eteläpuolella jatkuu peltoalue Mustijokeen laskevaan puroon saakka. Joen länsipuolella osayleiskaava-alue on suurimmaksi osaksi peltoa, tosin joentörmän päällä on uusi asuintalo ja vanhoja talousrakennuksia. Inventoitu alue on maaperältään savista, mutta joen itäpuolen asuintonttien kohdalla se on hieman kuivempaa ja vähän karkeampaa.

Suunnitellulla osayleiskaava-alueella on sijainnut todennäköisesti viimeistään 1400-luvun puolivälistä lähtien Hevonselän kylätontti. Kirjallisissa lähteissä ensimmäiset maininnat kylästä ovat 1540-luvulta ja vuoden 1543 maakirjan mukaan Hevonselässä on ollut tuolloin jo kahdeksan tilaa. 1600-luvulle mentäessä tilojen määrä nousi välillä kymmeneen. Vuoden 1710 maakirjassa mainitaan yhdeksän Hevonselän todennäköisesti jo 1500-luvulta periytyvää kantataloa: Ylösjoki, Klemola, Halla, Grannila, Anttila, Mattila, Jaakkola, Penttilä ja Greijula. Kuninkaan kartastossa (1776–1805) Hevonselän kylä on vielä tiivis ryhmäkylä Mustijoen varrella. Tihein asutuskeskittymä on joen itäpuolella, mutta muutama talo on merkitty myös joen länsirannalle.²

3. Yhteenveto

Pornaisten Hevonselässä tehtiin lokakuussa 2011 päivän pituinen inventointi Järvenpääntien ja Kirkkotien risteyksen lounaispuolelle suunnitellulla osayleiskaava-alueella, koska kirjallisten lähteiden perusteella näytti siltä, että alueella olisi Hevonselän historialliseen aikaan ajoittuva kylätontti. Paikalta oli myös aikaisemmin käyty tarkastamassa alueelta esiin tulleita löytöjä, jotka viittasivat historiallisen ajan asuinpaikkaan.

Inventoinnin yhteydessä suunnitellun osayleiskaava-alueen pohjoisosan pellolla tehtiin pintapoisuutta ja alueelta poimittiin useita historiallisen ajan asutukseen viittaavia löytöjä. Lisäksi peltoa viljellyt Anttilan tilan isäntä esitteli pellostaan ja omalta pihamaaltaan löytämiään esineitä. Löytöjen joukossa oli useita 1700-luvun ruotsalaisia ja venäläisiä rahoja, koruja ja hioinkiviä. Lisäksi pellolta on löytynyt aiemmin runsaasti liitupii-pun paloja. Hioinkivien joukossa oli muutamia kiviesineitä, jotka voisivat olla myös kivikautisia talttoja tai kirveitä. Niitä oli kuitenkin käytetty myöhemmin hioimina.

Pintapoisuuden lisäksi alueelle tehtiin koekuoppia, joiden perusteella voitiin todeta, että pihamaiden läheisyydessä maaperä oli kuivempaa, kun taas kauemmas mentäessä maaperä muuttui kosteammaksi ja täysin löydöttömäksi harmaaksi savimaaksi. Asuinalueen läheisyydessä koekuopissa havaittiin myös tiilenpaloja, joita ei esiintynyt enää etelämpänä.

Inventoinnin perusteella näyttäisi siltä, että 1700-luvun kylätontti on sijainnut pääosin nykyisten asuintonttien kohdalla. Tällä alueella on todennäköisesti säilynyt vanhempien rakenteiden jäännöksiä. Myös pohjoispuolen pellolla on luultavasti ollut rakennuksia, lisäksi niitä on saattanut olla talojen läheisyydessä vanhalla peltoalueella, jossa kasvaa nykyisin koivikkoja. On todennäköistä, että kylänpaikka on sijainnut samalla paikalla 1400-luvulta lähtien. Kylätontti on mahdollisesti laajentunut vasta 1700-luvun puolella joen länsipuolelle.

² Aalto 2003, 86, 114, 136, 195; Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805, 88.

lelle, jossa peltojen itäosissa saattaa olla säilynyt vanhaa kylätonttia. Niiden välissä olevan uuden asuinrakennuksen ympäristössä vanhoja rakenteita ei todennäköisesti ole säilynyt.

4. Hevonselkä (611040071), kohdekuvaus

Laji: kiinteä muinaisjäänös

Muinaisj.tyyppi: asuinpaikat

Tyyppin tarkenne: kylänpaikat

Rauhoitusluokka: 2

Lukumäärä: 1

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: P: 6706603, I: 410174, Z/m.mpy 35,00–40,00

Koord.selite: Keskikoordinaatit, gps

Etäisyystieto: Pornaisten kirkosta 1,4 km pohjoisluoteeseen

Peruskartta: 204312 Pornainen

Kiinteistötiedot: 611-402-3-25, 611-402-3-62, 611-402-3-66, 611-402-3-75, 611-402-4-11, 611-402-1-125 ja 611-402-1-134

Aikaisemmat tutkimukset: Petro Pesonen 1991, tarkastus (irtolöytökohde Anttila, kohteen nimi muutettu myöhemmin Hevonseläksi)

Lähteet: Aalto, Seppo 2003. Pornaisten historia 1 vuoteen 1869. Talonpojan elämä. Porvoo.

Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Toim. Timo Alanen & Saulo Kepsu. Helsinki.

Vuoden 2011 inventointi

Tarkastuspäivä: 27.–28.10.2011

Löydöt: KM39013:1–14, diar. 2.1.2012

Kuvat: DG2332:1–7

Kohdekuvaus: Hevonselkä mainitaan kirjallisissa lähteissä ensimmäisen kerran vuonna 1543, mutta on todennäköistä, että kylä on saanut alkunsa jo 1400-luvun puolella. Kylän talojen määrä on vaihdellut eri vuosikymmeninä kahdeksasta kymmeneen ja vuoden 1710 maakirjassa mainitaan nimeltä yhdeksän Hevonselän kantataloa, joista monet ovat säilyneet edelleen tilojen niminä. Näistä kolme, Klemola, Grannila ja Anttila, ovat pysyneet vanhalla kylänpaikalla.

Myös Mattila sijaitsee lähistöllä. Kuninkaan kartastossa (1776–1805) Hevonselän kylä on vielä tiivis ryhmäkylä Mustijoen varrella. Tihein asutuskeskittymä on joen itäpuolella, mutta muutama talo on merkitty myös joen länsirannalle. Kylätontti on sijainnut nykyisten Järvenpääntien ja Kirkkotien risteyksen lounaispuolella.

DG2380:2 Pornaisten Hevonselän kylätonttia, joen itäpuoli. W-E.

Kolmen kantatilan lisäksi kylätontille on tullut myös uusia tiloja ja rakennuksia. Alueen pohjoisosa on nykyisin peltona ja Anttilan tilan isäntä on kerännyt siitä talteen runsaasti historialliseen aikaan ajoittuvia löytöjä, kuten mm. 1700-luvun ruotsalaisia ja venäläisiä rahoja sekä liitupiipun katkelmia. Pintapöiminnassa pellolta löytyi lisää historiallisen ajan asuinpaikkaan liittyviä löytöjä, punasavikeramiikkaa, fajanssia, posliinia, lasia ja liitupiipunpaloja. Alueelle tehtyjen koekuoppien perusteella kylätontti ei näyttäisi jatkuvan etelässä nykyisiä asuintontteja pidemmälle, sillä maaperä muuttuu etelässä vetisemmäksi savimaaksi ja täysin löydettömäksi, kun taas asuintonttien läheisyyteen tehdyissä koekuopissa havaittiin tiilenpaloja. Joen länsipuolella kylätonttia on saattanut säilyä hieman nykyisen asuintalon ympäristössä, mutta itse talon kohdalla on tuskin säilynyt vanhoja rakenteita.

Kuva Katja Vuoristo

DG2380:3 Inventointialueen eteläosaa ja vanhalle pellolle istutettua nuorta koivikkoa. Kylätontti sijaitsee koivikon takana. S-N.

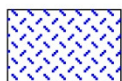
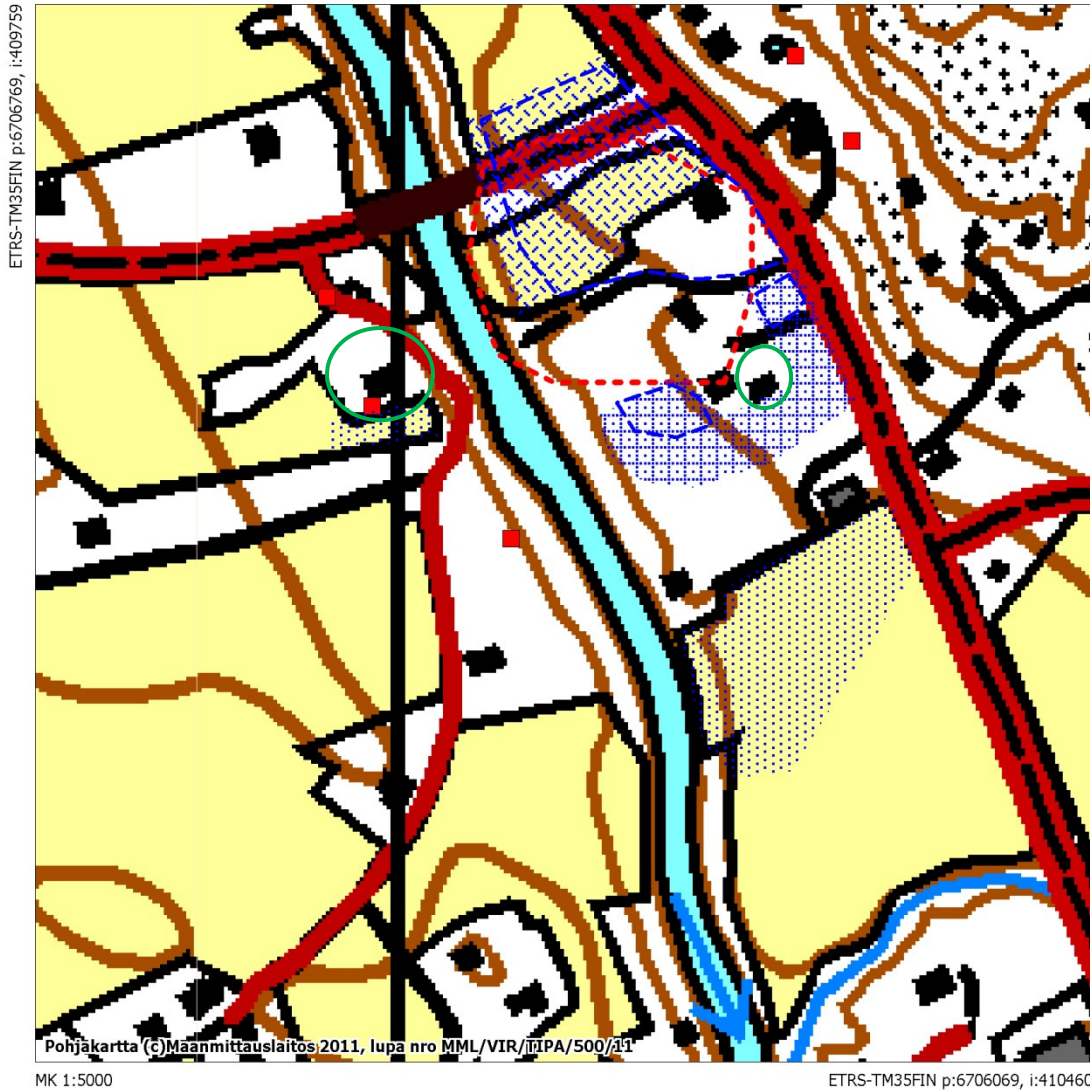

Kuva Katja Vuoristo

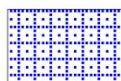
DG2380:4 Pornaisten Hevonselän kylätonttia Mustijoen länsipuolella. N-S.

Muinaisjäännösalue sijaitsee suunnitellun osayleiskaava-alueen sisäpuolella ja joen länsipuolella kylätontin rajaus jää kokonaan rakentamiselle suunnitellulle alueelle. On mahdollista, että peltoalueella on säilynyt rakenteiden jäännöksiä. Mustijoen itäpuolella muinajäännös rajautuu pääosin nykyisen asutuksen alueelle, mutta kylätontin eteläreuna saattaa osua alueelle, jonne on suunniteltu rakentamista. On todennäköistä, että kylätontilla on säilynyt vanhojen rakenteiden jäännöksiä. Muinajäännösalue on rajattu maastossa tehtyjen havaintojen sekä vanhan karttamateriaalin perusteella.

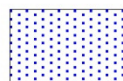
Oheiseen peruskartaotteeseen on merkitty alueet, joissa tehtiin tarkempia tutkimuksia sekä alueet, joissa havaittiin selkeitä merkkejä historiallisen ajan asuinpaikasta. Lisäksi karttaan on asemoitu Kuninkaan kartastoon merkitty Hevonselän kylänpaikka. Asemoinnissa on syytä ottaa huomioon, että se on vain suuntaa antava, eivätkä esimerkiksi yksittäiset talonpaikat ole täysin alkuperäisillä paikoillaan.

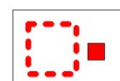
Pintapoitettu alue
(pelto aurattu)

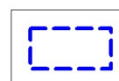
Koekuopitettu alue
(vanhaa peltoa,
nykyisin nuorta koivikkoa
ja männikköä)

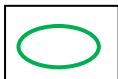
Pintapoitettu alue
(peltoa ei aurattu)

Kuninkaan kartaston
kylän/talonpaikat
peruskartalle asemoituina
(asemointi on suuntaa antava)

Alueet, joista löytöjä

Aluetta muokattu
(uusi asuintalo)

Hevonselän muinaisjäännösalueen rajaus peruskartalla

Muinaisjäännösalue on rasteroitu punaisella. Vanhin kylätontti on luultavasti ollut joen itäpuolella, jossa on ollut vielä 1700-luvun lopulla tiivis ryhmäkylä. Joen länsipuolella on ollut tuolloin vain muutama talo. Joen itäpuolen muinaisjäännösrajaus ulottuu vain eteläosastaan suunnitellulle rakentamisalueelle, mutta länsipuolen rajausta sijaitsee kokonaan rakentamiselle ehdotetulla alueella.

Lähteet

Aalto, Seppo 2003. Pornaisten historia 1 vuoteen 1869. Talonpojan elämä. Porvoo.

Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Toim. Timo Alanen & Saulo Kepsu. Helsinki.

Kuvaluettelo

Kuvan numero	Kohde	Aihe	Kuvaaja	Kuvatyyppi	Mitat
DG2380:1	Pornainen, Hevonselkä	Pornaisten Hevonselän kylätonttia, W-E.	Katja Vuoristo	digitaalikuva	4272 x 2848 pixel
DG2380:2	Pornainen, Hevonselkä	Pornaisten Hevonselän kylätonttia, W-E.	Katja Vuoristo	digitaalikuva	4272 x 2848 pixel
DG2380:3	Pornainen, Hevonselkä	Pornaisten Hevonselän kylätonttia nuoren koivikon alueella, S-N.	Katja Vuoristo	digitaalikuva	4272 x 2848 pixel
DG2380:4	Pornainen, Hevonselkä	Pornaisten Hevonselän tonttialuetta joen länsipuolella, N-S.	Katja Vuoristo	digitaalikuva	4272 x 2848 pixel